

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/105316>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

De Vuurslag

Het Bourgondisch symbool en de kunsthistorische prijs
van de Nederlandse Kunst- en Antiekbeurs

Prof.dr. A.M. Koldeweij

1. De Vuurslag, meesterteken van
de zilversmid Reynier Jacobs, 's-Hertogenbosch 1610.
Detail van de oudste Bossche insculptieplaat over de jaren 1538-1642.
's-Hertogenbosch, Noordbrabants Museum, inv. B 6951 GSH.

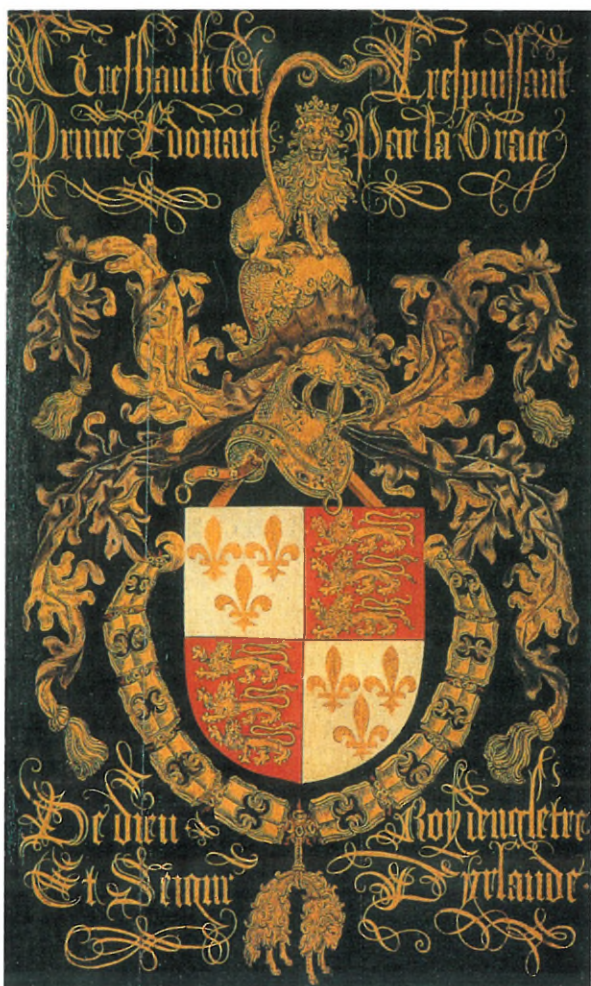
DE VUURSLAG en 's-Hertogenbosch: het eerste lustrum en dus de vijfde keer dat de Vuurslag wordt uitgereikt door de Nederlandse Kunst- en Antiekbeurs, vindt plaats in de stad waar ruim vijf eeuwen geleden de Bourgondiërs de veertiende kapittelvergadering van het Gulden Vlies organiseerden. Het kapittel, de elite van het Bourgondische rijk zou vergaderen in het koor van de verder nog lang niet voltooide gotische Sint-Janskerk. Maximiliaan van Habsburg, plaatsvervangend hertog van Bourgondië, riep de Vliesridders op naar 's-Hertogenbosch te komen om daar in het noorden van het uitgestrekte Bourgondische rijk te vergaderen. Natuurlijk zou ook in 's-Hertogenbosch die manifestatie gepaard gaan met het nodige uiterlijke vertoon: het etaleren van rijkdom en macht was immers een belangrijk aspect bij deze bijeenkomsten. De op allerlei manieren gevisualiseerde Bourgondische symbolen als Andreaskruis en het Gulden Ramsvacht speelden daarin hun rol. Voor de expansieve kracht van het imperium stond in die beeldtaal opnieuw en nadrukkelijk de Vuurslag die een vonkenregen laat opspringen uit de vuursteen. Boven het koorgestoelte in de Sint-Jan werden zeventwintig van verguldsel fonkelende wapenborden aangebracht en negen panelen met opschriften; daaronder zou het spectaculaire gezelschap moeten plaatsnemen. Maar de glorie van de Orde van het Gulden Vlies was feitelijk al voorbij en niet meer dan zes trouwe Vliesridders kwamen naar Maximiliaan.

Desalniettemin werden stad en kerk uitbundig opgesierd en de Bourgondische symbolen, met de Vuurslag als meest markante, waren alom vertegenwoordigd.

Hoogtepunt van het Bourgondische machtsvertoon in de meimaand van 1481 moet de ridderslag zijn geweest van Philips de Schone: als bijna driejarig joch werd hij op een podium in het koor van de Sint-Janskerk plechtig tot Vliesridder geslagen (afb. 2). Al enkele jaren later zou hij als hertog worden gehuldigd en souverain van de ridderorde worden. Bossche kronieken verhalen natuurlijk vol verve

2. De tweejarige Philips de Schone als jonge Vliesridder in het gotische koor van de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch, 1481. Afbeelding in een Excellente Chronijcke van Vlaanderen, Brugge 1485. Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, hs 13073-74, fol. 407r.

3. Pieter Coustens (werkzaam 1453-1487), Wapenbord van Edward IV, koning van Engeland, als ridder van het Gulden Vlies. Dit wapenbord werd in 1481 geplaatst boven het koorgerstoelte in de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch. Rond het wapenschild de keten van het Gulden Vlies, bestaande uit aan elkaar gehaakte vuurslagen. Olieverf op paneel, 110,7 x 67,5 cm. 's-Hertogenbosch, Noordbrabants Museum (bruikleen Rijksmuseum Amsterdam).

over dit grootse gebeuren in hun hertogstad. En de hoogadellijke peuter gedroeg zich dan ook werkelijk heldhaftig tijdens het ritueel, zoals nauwkeurig werd beschreven: maar veel snapte hij er niet van, want toen de kleine Philips de ridderslag kreeg trok hij stoer zijn miniatuurzwaardje om te aanval te pareren!

Het koor van de Sint-Jan met zijn gotische koorbanken waar dit alles plaatsvond, vormt nog steeds het hart van de hertogstad. Alles wat meer concreet aan het Bossche kapittel van het Gulden Vlies herinnert, is echter in de loop van de tijd verdwenen: om daar nog wat van terug te vinden moeten we naar archieven en musea. Maar de herinnering in de stad bleef, men was nog lang trots en zuinig op de wapenborden als getuigenis van de belangrijkste politieke gebeurtenis die ooit in 's-Hertogenbosch

4. Pieter Coustens (werkzaam 1453-1487), Wapenbord van Philippe de Croy, graaf van Chimay, als ridder van het Gulden Vlies. Dit wapenbord werd in 1481 geplaatst boven het koorgerstoelte in de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch. Rond het wapenschild de keten van het Gulden Vlies, bestaande uit aan elkaar gehaakte vuurslagen. Olieverf op paneel, 94,5 x 58,5 cm. Particuliere verzameling.

plaatsvond. Toen in 1610 werd begonnen in de tot kathedraal verheven Sint-Jan aan de nieuwe, zeer kostbare en representatieve koorafsluiting (het beroemde renaissance doxaal dat nu tot de topstukken van het Victoria and Albert Museum in Londen behoort), werden de koorbanken met de Bourgondische wapenborden zorgvuldig gespaard en opgenomen in het prestigieuze vernieuwingsplan van het kerkkoor. En groots moest dat zijn, want opnieuw ging het hier aan de noordelijke grens van de zuidelijke Spaanse Nederlanden om een politieke en godsdienstige manifestatie van macht en katholicisme; de oude Bourgondische traditie van vuurslagen en vonkende vuurstenen was daar precies op haar plaats en direct bruikbaar! Hoogst opmerkelijk is dan ook dat exact in dat jaar 1610 te 's-Hertogenbosch

5. Philips de Schone als ridder van het Gulden Vlies op ongeveer twintigjarige leeftijd. Olieverf op paneel, 36,5 x 27,5 cm; contemporaine kopie naar de Meester van de Magdalena-legende, Brugge 1497-1498. Schloss Ambras bij Innsbruck, inv. 4449.

een zilversmid zijn meesterproef succesvol aflegde en als meesterteken koos voor het oude Bourgondische symbool van de vuurslag ... (afb. 1).

De reeks wapenborden van de Vliesridders en hun soevereinen Maximiliaan en Philips de Goede verdwenen meedogenloos uit de Sint-Jan in 1798, toen ze in het kielzog van de Franse Revolutie werden weggesloopt en vervolgens bij opbod verkocht. Niet meer dan vier bleven er bewaard (afb. 3 en 4), overigens van ridders die geen van allen op het kapittel aanwezig waren.

De Nederlandse Kunst- en Antiekbeurs pakt in 's-Hertogenbosch de Bourgondische traditie weer op: in een entourage van kunst en cultuur, temidden

van representatief en stijlvol gebrachte kunstwerken en antiquiteiten die het heden laten steunen op het waardevolle uit het verleden, wordt opnieuw de Vuurslag geslagen: wederom wordt met het symbool en de grootste geldprijs op kunsthistorisch gebied in Nederland en België kunsthistorisch werk gehonoreerd en tot voortgang gestimuleerd. Weer zal nieuw onderzoek in gang worden gezet naar dat roerende erfgoed dat in de kunst- en antiekhandel telkens opnieuw op waarde wordt geschat.

In 1995 werd de eerste Vuurslag uitgereikt aan prof. dr. Christian Jörg, die het geldbedrag investeerde in onderzoek naar Japans lakwerk (zie *Catalogus Kunst- en Antiekbeurs Breda 30 jaar, 1996*, p. 13-16: 'Japans exportlakwerk voor Nederland'). In 1996 ontving de 'Stichting Schone Kunsten rond 1900', gevestigd in het Drents Museum te Assen, de prijs waarmee een impuls werd gegeven aan tentoonstellingen met begeleidende catalogi over de kunstenaars Georg Rueter, Marinus van Raalte en G.W. Dijsselhof (zie *Catalogus 31e Kunst- en Antiekbeurs Breda, 1997*, p. 16-19: 'De Stichting Schone Kunsten rond 1900'). De derde Vuurslag ging in 1997 naar de Belgische kunsthistoricus drs. Jan Klinckaert voor zijn baanbrekende onderzoek naar laatmiddeleeuwse Utrechtse beeldhouwkunst; de Vuurslag werd ingezet als essentiële bijdrage aan het academisch proefschrift waarin dit project zal uitlopen (zie *Catalogus 32e Kunst- en Antiekbeurs Breda, 1998*, p. 15-18: 'Jan van Schayck (ca. 1470-1527), beeldhouwer in Utrecht'). In 1998 is de prijs uitgereikt aan drs. Jet Pijzel voor haar onderzoek naar 18e-eeuwse pronkpoppenhuizen; elders in deze catalogus rapporteert Jet Pijzel zelf over de besteding van haar geldprijs. Bij de opening van de 33e Nederlandse Kunst- en Antiekbeurs te 's-Hertogenbosch 1999 wordt opnieuw baanbrekend kunsthistorisch werk bekroond en zal door het forse geldbedrag verder onderzoek in gang worden gezet.

Literatuur

- A.M. Koldeweij, *Zilver uit 's-Hertogenbosch. Van Bourgondisch tot Biedermeier*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch 1985.
A.M. Koldeweij, *In Buscoducis. Kunst uit de Bourgondische tijd te 's-Hertogenbosch. De cultuur van middeleeuwen en renaissance*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum 1990, 's-Hertogenbosch/ Maarssen/'s-Gravenhage 1990 (2 delen).